

GTAMP (МРНТИ) 18.41.51

Данияр Ботабаев¹¹Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы
Алматы, Қазақстан**А.БЕСТІБАЕВТЫҢ «АЗИЯ ДАУЫСЫ» МАРШЫНДАҒЫ ҰРМАЛЫ ҚОНДЫРҒЫ
ПАРТИЯСЫНА БАРАБАНШЫ-ОРЫНДАУШЫНЫҢ КӨЗҚАРАСЫ****Аннотация**

Бұл мақалада атақты композитор Әділ Бестібаевтың «Азия дауысы» салтанатты марш шығармасындағы ұрмалы партияға жасаған орындаушылық талдау беріледі. Зерттеудің мақсаты – дыбыс шығаратын құралдар жиынтығы ретінде қолданылатын ұрмалы қондырғының ерекшеліктерін анықтау (тембрлердің көркемдік мүмкіндіктері), сондай-ақ ұрмалы аспаптардың қызметтік жүктемесін анықтау. Сол үшін ұрмалы аспаптар жеке де, басқа оркестрлік партиялармен ансамбльдегі де партиясы бөлшектеп беріледі. Келесі міндеттер қойылды:

1) фактурамен және динамикамен синтезде *ырғақты* (ырғақты сурет) сипаттау. Ырғақты суреттің кейбір қызметтерін түсіну үшін аранжировка жасаушылар мен компьютерде жұмыс істеушілердің терминологиясы (слэнг) арқылы сипаттау әдістемесі қолданылды – «драм-партия», «сустейн», «сэмплдер», «панч-ырғақ» және т.б.;

2) «Барабаншының» «шеберлігін» аудио-жазбаларды тыңдау әдісімен анықтау және ұрмалы қондырғы партиясын орындауға қысқаша сипаттама беру;

3) жалпы түркілік музыка мәнмәтінінде дәстүрлі қазақ музыкасының құрылымы айқын орын алатын теориялық-әдіснамалық базаны қарастыра және зерттей отырып, Әділ Бестібаевтың «Азия дауысы» *стилінің шығу көздерін* анықтау. Сонымен бірге композитордың стилін жарқын ұлттық және заманауи деп анықтау.

Түйінді сөздер: Әділ Бестібаев, «Азия дауысы», ұрмалы қондырғы партиясы.

Данияр Ботабаев¹¹Казахская национальная консерватория имени Курмангазы
Алматы, Казахстан**ВЗГЛЯД ИСПОЛНИТЕЛЯ-БАРАБАНЩИКА НА ПАРТИЮ УДАРНОЙ УСТАНОВКИ
В МАРШЕ «ГОЛОС АЗИИ» А.БЕСТЫБАЕВА****Аннотация**

В данной статье дается исполнительский анализ ударной партии в произведении триумфального марша «Голос Азии» знаменитого композитора Адиль Бестыбаева. Цель исследования – выявить особенности, применяемой ударной установки как комплекта инструментов – звукоизвлечения (выразительные возможности тембров), а также определить функциональную нагрузку ударных. Для чего вычленяется партия ударных инструментов как отдельно, так и в ансамбле с другими оркестровыми партиями. Были поставлены задачи:

1) Описать *ритм* (ритмический рисунок), в синтезе с фактурой и динамикой. Для понятия некоторых функций ритмического рисунка использовалась методика описания через терминологию (слэнг) оранжировщиков и компьютерщиков – «драм-партия», «сустейн» «сэмплы» «панч-ритм» и т.д.;

2) Выявить *«мастерство»* «барабанщика» методом прослушивания аудио-записей, и дать краткую характеристику исполнению партии ударной установки;

3) Определить *истоки стиля* «Голоса Азии» Адиль Бестыбаева, рассматривая и исследуя теоретико-методологическую базу, где явно происходит структурирование традиционной казахской музыки в контексте тюркской музыки в целом. При этом определив стиль композитора как ярко национальный и современный.

Ключевые слова: Адиль Бестыбаев, «Голос Азии», партия ударной установки.

Daniyar Botabaev¹

¹*Kurmangazy Kazakh National Conservatory
Almaty, Kazakhstan*

THE VIEW OF THE PERFORMER-DRUMMER TO THE PART OF THE DRUM KIT IN THE MARCH "VOICE OF ASIA" A. BESTYBAEV

Abstract

This article provides a performing analysis of the percussion part in the work of the triumphal march "Voice of Asia" by the famous composer Adil Bestybaev. The purpose of the study is to identify the features of the drum kit used as a set of instruments - sound production (expressive capabilities of timbres), as well as to determine the functional load of the drum. For which the part of percussion instruments is singled out both separately and in an ensemble with other orchestral part. The tasks were set:

1) Describe the rhythm (rhythmic pattern), in synthesis with texture and dynamic. To understand some of the functions of the rhythmic pattern, the technique of description through the terminology (slang) of arrangers and computer scientists was used - "drum part", "sustain", "samples", "punch rhythm", etc. ;

2) Reveal the "skill" of the "drummer" by listening to audio recordings, and giving a brief description of the performance of the drum kit part;

3) Determine the origins of the style of "The Voice of Asia" by Adil Bestybaev, considering and researching the theoretical and methodological base, where the structuring of traditional Kazakh music in the context of Turkic music in general is clearly taking place, at the same time, defining the composer's style as brightly national and modern.

Key words: Adil Bestybaev, "Voice of Asia", drum kit part.

Бүгінгі таңда кез-келген шығарманың рейтингін әр түрлі болмашы нюанстар анықтайды: сәтті бит, есте қаларлық жарқын мотив, тембрлік шешімнің ерекшелігі және т.б. Қазақ композиторы Әділ Бестібаевтың шығармаларын әлемдік репертуардың жетістігі деп атауға болады. Әділ Бестібаевтың кез келген жанрдағы – яғни симфониялық та, үрмелі де, камералық-аспаптық та және кино мен театрға арналған музыкасы да танымал әлемдік рейтингке енді. Алғашқы орындалғаннан кейін-ақ композитордың ең ерте әрі бірден визит карточкасына айналған шығармасы – бұл әйгілі «Азия дауысы» маршы. Біз бұл туындыдағы ұрмалы қондырғы партиясын зерттейміз.

Әлемдік музыкалық тәжірибеде ұрмалы аспаптар партиясын орындаушылық талдау бойынша ғылыми зерттеулер онша көп емес. Оларды тура мағынасында айтқанда саусақпен санап аларлықтай. Морис Равельдің "Болеро"-дағы аңызға айналған ұрмалы аспаптар партиясы белсенді түрде сипатталған (Ұрмалы аспаптар: литавра, екі кіші барабан, түрік барабаны, тарелкалар, гонг, челеста; кіші барабан әйгілі ырғақты 169 рет қайталайды). Сондай-ақ, кеңес композиторларының шығармаларын зерттеу, осымен тізім аяқталады.

Ырғақ

«Азия дауысы» ұрмалы қондырғысы: кіші барабан, үлкен барабан, литавра, тарелкалар, гlockеншпиль, тимбала, тамтам.

Бірінші такіден «Азия дауысы» триумфалды маршын тамтам дыбысы және кіші барабанның ырғақтық партиясы (Tam-tam & snare drum) ашады.

Там-там қызметі келесі құрамдас типтік дыбыстық компоненттерден тұрады:

1. Бастапқы «соғу», оның соққысы қысқа, бірақ барлық жиілік диапазонын қамтиды;
2. «төменгі құлауды дайындау» – ол одан әрі нақты «дүрсілдеуші» бас үшін жауап беретін негізгі жиіліктің «сустейн» әсерін беретін (Sustain – бұл нотаның ұзақтығы, басқаша айтқанда, біз орындаған нотаның өшу жылдамдығы) биіктіктің тез төмендеуі. Дәл осы компоненттер жинақтала келе салтанатты марш үшін қажетті бастама жасауға мүмкіндік береді. Бұл сәлемдесудің бір түрі – «Назар аударуға шақыру», бұл қазақ дәстүрлі музыкасына тән (ақындарда «ақынның бастауы» – «Ау», «Ей» және т.б. буындарға арналған ұзын жоғары нота болды).

Кіші барабан мен жез үрмелі аспаптың ырғақты суреті – бұл кез-келген композицияның негізі мен болашақ жетістігі болып табылатын «Драм» партиясы. Алғашқы «биттерден» танылатын жақсы таңдалған өзіндік ерекшілік тән ырғақты сурет болашақта сэмплдердің негізіне айналады. «Азия дауыстары» сэмплдері немесе лейтмотивтері танымал және негізінен көптеген сэмплдер топтамаларының негізін құра алады, соның арқасында жаңа музыкалық композициялар, қойылымдарды, TV-роликтерін және кез-келген басқа жобаларды дыбыстауға арналған әр түрлі заставкалар жасалады.

Ноталық мысал №1

The musical score for Example 1 is a drum set arrangement. It consists of five staves: Snare Drum, Bass Drum, Timbales, Cymbals, and Tam-tam. The music is in 4/4 time and features a complex rhythmic pattern with various accents and dynamics. The Snare Drum part starts with a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Bass Drum part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Timbales part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Cymbals part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Tam-tam part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes.

№1 музыкалық мысалдан көріп отырғанымыздай, 4-ші такт үлкен барабан мен тарелкалардың соққыларымен белгіленген (Bass drum & Cymbals). 5-ші тактіде, негізгі шеру мен «Азия дауысы» жарияланғанға дейін литавра (timpani) ойналады. Литавра одан әрі оркестрдегі түгендеу кезінде (13-тен 25-ке дейін) өшудің органдық пунктін құрайды. Лейтмотив – «Азия дауысы» 15-тактіде гlockеншпильде де (*Glockenspiel*) өтеді.

Ноталық мысал №2

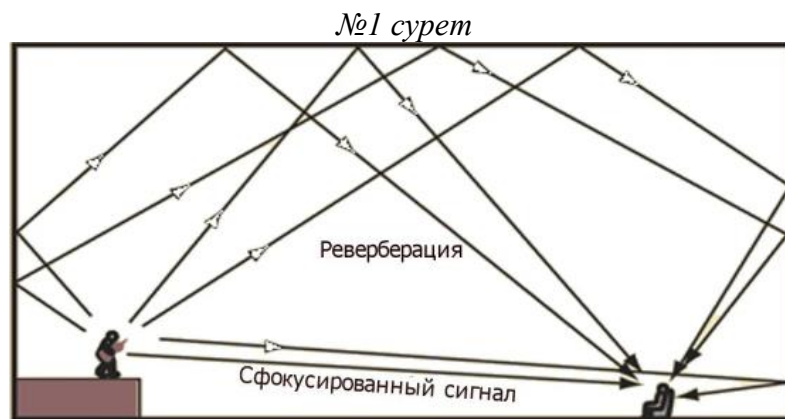
The musical score for Example 2 is a full orchestral arrangement. It consists of ten staves: Horns (Hn.), Trumpets (Tpt.), Trombones (Tbn.), Timpani (Timp.), Snare Drum (S. D.), Bass Drum (B. D.), Timbales (Timb.), Glockenspiel (Glock.), Cor Anglais (Cor.), Euphonium (Euph.), and Baritone (Bar.). The music is in 4/4 time and features a complex rhythmic pattern with various accents and dynamics. The Horns part starts with a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Trumpets part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Trombones part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Timpani part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Snare Drum part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Bass Drum part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Timbales part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Glockenspiel part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Cor Anglais part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Euphonium part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes. The Baritone part has a half note followed by a quarter note, then a series of eighth notes.

7 цифрынан бастап (30 соққыдан) кіші барабан нақты алғанда 30 такт бойына (30-60) марш-шерудің дыбысталу қызметін өзіне алады. Бұл жерде барлық ұрмалы қондырғы

біртіндеп қосылады, оның ішінде тимбаланың (*Timbales*) 33 соққысы және бүкіл үрмелі оркестр. Негізгі бөлімнен бастап (Кіріспе бөлімнен кейін) ұрмалы қондырғы партиясы ырғақты, динамикалық, қарқыны жағынан (Болеродағыдай) өзгеріссіз. Шынында да, бұл ырғақтың нағыз «салтанаты». Бірақ тембрлік «тәртіпсіздік» қабаттардың «жинақталуы», бірінің үстіне бірі келуі мен полифониясы есебінен болады.

Драмалық тұрғыдан «Дауыстың» дамуы (тіпті белгілі бір дәрежеде «дауыстар» деп те айтуға болады) – бұл оркестр дыбыстылығының сандық факторы есебінен, динамизация есебінен, соққылардың екпінділігі есебінен, композитор сыйға тартқан ұрмалы қондырғының жарқындығы, бірегейлігі, тосындығы, тиімділігі үшін жауап беретін сол бір «панч»-ырғағы есебінен кернеуліктің артуы. Дәл осы «панч»-ырғақ және маршты қабылдаудың негізгі инстинкті, шерудің мызғымастығы мен беріктігі бойынша «ұрады». «Дауысқа» краш-тест талап етілмеді, ол орындаудың алғашқы минуттарынан бастап кәсіпқойлардың да, музыка сүйер қауымның да жүректеріне орнығып, композиторлық түпкі ойдың «беріктігін» дәлелдеді.

Әділ Бестібаевтың ойы – кеңістікті толтыру, мәдениеттің, өркениеттің, сауаттылықтың және т.б. барлық бастаулары Азиядан бастау алатынын еске салу. Бірақ жай ғана кеңістік емес, Стерео-кеңістік, бәлкім, «Панораманың» ұрмалы-стерео қондырғы мен үрмелі аспаптарды түгендеу партиясынан әсерін осылай сипаттауға болады. Кез-келген акустикалық жағдайда туындыны офлайн тыңдау кезінде дыбыстың траекториясын, дыбыс көзінің орнын анықтау қиын, өйткені панорама бойынша дыбыстық кеңістіктің таралуы орын алады. Әрине, мұнда төмендегі суретте нақты көрсетілген реверберация заңы әсер етеді. Алайда, осы жағдайда бұл композитордың данышпандығын анықтайды.

25 цифрынан басына, сэмплге оралу:

Ноталық мысал №3

25 rit. allargando

Шеберлік

«Сабақтарға арналған жаттығуларды ... құрудың технологиялық кезеңдерін қарастыруға көшкенде ..., біз «технология» терминіне тоқталамыз. Технология (ежелгі грек тілінен. τέχνη – өнер, шеберлік, біліктілік; λόγος – «сөз», «ой», «мағына», «ұғым») – қажетті

нәтижеге жетуге арналған әдістер мен құралдардың жиынтығы, кең мағынада – ғылыми білімді практикалық мәселелерді шешу үшін қолдану» [1]. Шеберлік аспапта орындаушыға, дирижерге, оркестрге байланысты. «Дауыста» барабаншы-орындаушылардың белгілі бір арсеналы (негізінен 5) қатысады.

Шығарманың ұрмалы аспаптар партиясының техникалық ерекшелігі техникалық жағынан өте күрделі. Атап айтқанда, мұндай көркемдеуші құралдар қолданылады:

1. форшлагтық ырғақтар;
2. полиритмия;
3. синкопаланған ырғақтарды көп қолдану;
4. акценттік ноталар;
5. динамикалық ауысулар;
6. тремоло;
7. ұсақ дробь;
8. кіші барабан қайталанатын ырғақтың бір қарқынымен жазылған, бұл шығарманы ойнайтын барабаншының үлкен физикалық дайындығын және кәсібилігін қажет етеді.

Композитор орындаушы-барабаншыны қатаң ноталар шеңберіне салмайды, ол 19 цифрынан бастап «*Ad lib*» белгісін жазып, импровизация еркіндігін береді. Яғни, шығарманы ойнаған барабаншы оны ноталарға бағынбай, шеберліктің басқа қырын: ырғақ сезімін, ұстамды стиль сезімін көрсете отырып, өз еркімен орындауы керек.

Барабаншының «шеберлігі» ұғымы нені қамтиды?

Біркелкі емес бәсеңдеулер болмауы үшін бір қарқынмен қарапайым *тегіс ойын*, өйткені негізгі метрді ұрмалы аспаптар тобы береді және бүкіл оркестр оларға қарап бағдар алады. *Ойнаудың музыкалылығы*, өз күшімен басқа партияларды тұншықтырмай. Сапалы ырғақтар *ұстамдылығы* көзі осы жерде, соло мен бәсеңдеу дұрыс пропорцияда болуы керек. *Ойын динамикасы*, осы тәжірибелілік сатысынан, тек қатты дыбыстар емес, пианиссимо ұсыну шеберлігінен барлық музыкант өтеді, бірақ бәрінің қолынан келе бермейді. «Техникасы мықты», «виртуоз» ұғымдарын қамтитын *ойнау жылдамдығы*.

Ойнау динамикасы мен жылдамдығы синтездеме келіп кез-келген дыбыс деңгейінде барабандардан қанық және айқын тон алу мүмкіндігін береді. Бұл дегеніңіз тұтас өнер. Дыбыс шығару, дыбысты ұсыну, бейнелілік көбінесе орындаушының өзінің бақылауында анықталады, ал барабандардың дыбысы, негізінен акустикалық ретінде, әсіресе барабаншының қолында – бұл тон да, дыбыс биіктігі де және тембр де.

Бір композитордың *стилін ұсынуының әртүрлілігі*. Бүгінгі таңда «Азия дауысы» орта буын үрмелі оркестрлері мен дарынды балаларға арналған музыка мектептерінің міндетті бағдарламасына кіреді. Шын мәнінде, көптеген музыканттар бүгінгі күні ұрмалы қондырғы партиясының қандай да бір күрделілігі, шеберлігі туралы айтпауы мүмкін, алайда барабаншы-орындаушының техникалық дайындығы, ұстамдылығы, ырғақты тегістігі және «шеберлігі» міндетті болып табылады.

Стильдің шығу тегі

Сонымен, «Азия дауысы» бүгінде әлемдегі ең ірі оркестрлердің репертуарына кіреді, оларға ең танымал дирижерлер дирижерлік етті. Төртінші ондықтың ішінде «Азия дауысы» Қазақстанның, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік үрмелі оркестрінің визит карточкасы, Әділ Бестібаевтың Брэнді болып табылады.

«Ұрмалы аспаптар партиясын құру (*Б.Д. – ұрмалы аспаптар партиясын талдау*) ... қазіргі заманғы музыкалық стильдерді игерудің тиімді әдісі бола алады, өйткені дәл осы ырғақты және тембрлік сипаттама стильдер музыкасының маңызды экспрессивті элементтері болып табылады» [2, 54].

Нақты бір композитордың жұмыс стилін анықтауда не маңызды? Жауап бір жақты емес – бұл жағдайда қолданылатын негізгі әдіс – стилдік тәсіл, оның ішінде – сол автордың әр түрлі жанрлардағы басқа шығармалармен танысу; композитордың бір туындысын терең талдау – «құрылымды, музыкалық тілді талдау; ноталық мәтіннің барлық бөлшектерін, авторлық нұсқауларды мұқият қарастыру, олардың негізіне салынған стилдік түрлену

факторларын анықтау; мәтін редакцияларын, сондай-ақ осы стильдің әртүрлі орындаушылық түсініктемелерін зерттеу; композитордың тұлғасымен, оның психикалық құрылымымен, оның осы немесе басқа шығармасы пайда болған жағдайлармен танысу; «дәуір рухына» ену...» [2, 74-75].

Сонымен, шығарманың мәтінін, мәтіннен тыс ақпаратты талдау кезінде пайдаланылған ұрмалы қондырғы партияларын жеке зерттей отырып Әділ Бестібаев «Азия дауысында» өзіндік **BEST-стилін** құрайтын жарқын бейнелі мазмұнды, интонацияны, ырғақты, тембрді жасаушы болды деген осы мақаланың негізгі тұжырымына әкеледі. Бұл жерде еуропалық музыкалық мәнерлілік құралдары заманауи композиторлық техника негізінде қазақ дәстүрлі музыкасының музыкалануымен синтезделген. Мақаланы композитордың келесі сөздерімен аяқтайық:

– Мен өз түсінігімдегі ең жақсы музыкалық ақпаратты қайта ойластыруға және жеке тәжірибемді қолдана отырып, музыканы өзіме ұнайтындай етіп жазуға тырысамын. Музыкадағы қазіргі әлемді бейнелеуі үшін композитор өзін шектемеуі керек. Егер тарихи нәрсе жазу керек болса, оны этноархикамен біріктіре отырып, мұны заманауи бейнелеуші құралдармен шешуге болады деп ойлаймын (Әділ Бестібаевпен сұхбаттан) [3].

Әдебиеттер тізімі

1. **Некрасов С.И., Некрасова Н.А.** Философия науки и техники: тақырыптық сөздік [Мәтін] / Некрасов С.И., Некрасова Н.А. – Орёл: ОМУ, 2010. – 289 б.
2. Создание партии ударных инструментов как метод освоения современных музыкальных стилей студентами на занятиях по дисциплине «практикум по музыкальной стилистике» //RSVPU_2016_242.pdf «Российский государственный профессионально-педагогический университет» – Екатеринбург, 2016.
3. **Адиль Бестыбаев:** Мы не беженцы! // [Электронный ресурс] // <https://www.caravan.kz/gazeta/adil-bestybaev-my-ne-bezhency-52711/24.10.2008>.
4. **Кузбакова Г.** Композиторы Казахстана: реальность бытия//Континент. – 18.9–1.10.2002. – № 18(80). 2012 жылы 10 маусымда мұрағатталған.
5. **Курьякова Н.** Из слова древнего рождается мотив//Казахстанская правда.– 22.11.2011. – № 371–372 (26762–26763).

References (transliterated)

1. **Nekrasov P.I., Nekrasova N.A.** Filosofiya nauki i tekhniki: taqyryptyk sozdik [Mətin] / Nekrasov P.I., Nekrasova N.A. – Oryol: OМУ, 2010. – 289 b.
2. Sozdanie partii udarnykh instrumentov kak metod osvoeniya sovremennykh muzykal'nykh stilej studentami na zanyatiyah po discipline «praktikum po muzykal'noj stilistike» //RSVPU_2016_242.pdf «Rossijskij gosudarstvennyj professional'no-pedagogicheskij universitet» – Ekaterinburg, 2016.
3. **Adil' Bestybaev:** My ne bezhency! // [Digital source] // <https://www.caravan.kz/gazeta/adil-bestybaev-my-ne-bezhency-52711/24.10.2008>.
4. **Kuzbakova G.** Kompozitory Kazahstana: real'nost' bytiya//Kontinent. – 18.9–1.10.2002. – № 18(80). 2012 zhyly 10 mausymda mұraғatталған.
5. **Kuryakova N.** Iz slova drevnego rozhdetsya motiv//Kazahstanskaya pravda.– 22.11.2011. – № 371–372 (26762–26763).

Автор туралы мәлімет:

Ботабаев Данияр – Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясының «Үрмелі және ұрмалы аспаптар» кафедрасының магистранты. Ғылыми жетекшісі: өнертану ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы Казыбекова Ж.А.

Сведения об авторе:

Ботабаев Данияр – Магистрант кафедры «Духовые и ударные инструменты» Казахской национальной консерватории им. Курмангазы. Научный руководитель: кандидат искусствоведения, старший преподаватель Казыбекова Ж. А.

Information about the author:

Daniyar Botabaev - Master student of the Department of Wind and Percussion Instruments of the Kazakh National Conservatory named after Kurmangazy. Scientific adviser: candidate of art history, senior lecturer Kazybekova Zh.A.